

УДК 811.161.2:373.2:791
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-1-33>

УКРАЇНСЬКІ ФІЛЬМОНІМИ ХХІ СТОЛІТТЯ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Крупеньова Тетяна Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»
taniakrupenev@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8887-0163

У статті проаналізовано структурно-семантичні особливості українських сучасних фільмонімів. Актуальність теми дослідження полягає в потребі всебічного дослідження сучасних українських фільмонімів та опису їх характерних ознак як особливого виду онімів. Об'єктом дослідження є найменування українських фільмонімів ХХІ століття. Предметом дослідження є семантичні та структурні особливості сучасних українських фільмонімів. Мета дослідження полягає в комплексному аналізі лінгвістичних особливостей українських фільмонімів. Зазначено, що як назва кінофільму, так і заголовок літературного твору є повноправними компонентами тексту, вбираючи в себе його зміст, ідейні та жанрові особливості. Назва кінофільму може бути утворена також від назви художнього твору, що особливо стосується фільмів, в основу сюжету яких покладені події, описані в книзі. Заголовок книги може стати способом залучення уваги глядача, навіть якщо автор назви фільму звертається до нього тільки з метою створення прийому алюзії. Фільмоніми виконують інформативну функцію, яка має подвійну роль, бо, з одного боку, інформує аудиторію про зміст фільму, а з іншого – підштовхує її до того, щоб подивитися цей фільм, тобто інформативна функція фільмонімів охоплює функцію рекламну, а також прагматичну. Доведено, що використання ресурсів різних лексичних пластів, оцінної лексики, зображально-виражальних засобів і фразеологізмів не тільки прикрашає мовлення, а й посилює його вплив на читачів, допомагає більш точно та яскраво висловити авторський задум. Добре продуманий підбір засобів і точне слововживання в назві фільму може сприяти реалізації його прагматичної установки й експресивної функції. На семантичному рівні виділено фільмоніми, що вказують на героя, – це імена, глузливі прізвиська, певна риса його образу чи характеру, професія; а також ті, що містять указівку на місце дії, воно може бути як і реальним, так і нереальним. Цікавою є змішана група, у якій поєднані декілька семантичних компонентів. За структурними особливостями фільмоніми розділено на три групи: найменування-словосполучення; найменування-словосполучення; найменування-речення: односкладні та двоскладні. За структурою проаналізовано 350 фільмонімів (власні назви фільмів, які вміщують кінопродукцію для різних вікових категорій, ігрові й неігрові кіно-, теле- та мультфільми, серіали, телевізійні програми й шоу), серед яких домінують двокомпонентні й однокомпонентні словосполучення.

Ключові слова: ономастика, ідеоніми, фільмоніми, однокомпонентні словосполучення.

UKRAINIAN FILMONYMS IN THE 21ST CENTURY: A STRUCTURAL-SEMANTIC ASPECT

Krupenyova Tetiana Ivanivna,
PhD (Philology),
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Philology and Methods of Teaching Professional Disciplines
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
taniakrupenev@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8887-0163

The article analyzes the structural and semantic features of Ukrainian contemporary filmonyms. The reason for relevance of the research topic is the need for a comprehensive study of contemporary Ukrainian filmmakers and a description of their characteristic features as a special type of onyms. The object of the study is the name of Ukrainian filmonyms of the 21st century. The subject of the study are the semantic and structural features of contemporary Ukrainian filmonyms. The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the linguistic features of Ukrainian filmonyms. It is stated that both the title of a movie and the title of a literary work are full components of the text, absorbing its content, ideological and genre features. The name of a motion picture can also be derived from the name of a work of art, which is especially true of films based on the events described in the book. The title of a book can be a way of attracting the viewer's attention, even if the author of the movie addresses it only for the purpose of creating an allusion. Filmonyms play an informative function that has a dual role, because on the one hand, it informs the audience about the content of the film, and on the other hand, it pushes them to watch the film, that is, the informative feature of the filmonym covers both the advertising

and pragmatic functions. It is proved that the use of resources of different lexical strata, evaluative vocabulary, visual and expressive means and phraseologisms not only enhances the speech, but also enhances its influence on the readers, helps express the author's idea more clearly and vividly. And a well-thought-out selection of words in the title of a film can contribute to its pragmatic setting and expressive function. At the semantic level, filmonyms were identified that indicate a hero - names, mock names, a certain feature of their image or character, profession; as well as those that point to a location, it can be both real and imaginary. Of interest is a mixed group that combines several semantic components. By structural features, the filmonyms were divided into three groups: name-word-forms; name-phrase; name-sentence: one-fold and two-fold. 350 films have been analyzed according to the structure (including proper movie titles that contain motion picture products for different age categories, films, cartoons, series, TV programs and shows), of which two- and one-component word combinations are dominant.

Key words: onomastics, ideonyms, filmonyms, one-word phrases.

1. Вступ

Назви кінофільмів, або фільмоніми, належать до розряду власних імен, пов'язаних із духовною сферою людської діяльності – ідеоніми. На відміну від інших груп онімів, ці найменування не можна зарахувати до предметних, оскільки в цьому випадку назва дається ідеї, а не предмету. У зв'язку з цим ідеоніми мають низку характерних ознак, серед яких найбільш яскраво виділяється їх особлива структура. Серед усіх різновидів ідеонімів найбільшу схожість із фільмонімами мають заголовки художніх творів (бібліоніми). І та, й інша власна назва має певну самостійність, так як може бути сприйнята як автономна мовна одиниця (Подимова, 2006:9). Водночас як назва кінофільму, так і заголовок літературного твору є повноправними компонентами тексту, вбираючи в себе його зміст, ідейні та жанрові особливості. Назва кінофільму може бути утворена також від назви художнього твору, що особливо стосується фільмів, в основу сюжету яких покладені події, описані в книзі. Заголовок книги може стати способом залучення уваги глядача, навіть якщо автор назви фільму звертається до нього тільки з метою створення прийому алюзії. Попри це, фільмоніми майже не досліджені в українській лінгвістиці. Значний внесок зроблено в дослідженні російських фільмонімів, зокрема лінгвістичний аналіз найменувань кінофільмів здійснила О.В. Книш (Книш, 1992), у структурно-семантичному й функціонально-прагматичному аспектах їх досліджувала Ю.М. Подимова (Подимова, 2006), О.А. Бурмистрова назви творів кіномистецтва розглядала в структурі артіонімів (Бурмистрова, 2006), інші вчені приділяли увагу особливостям перекладу фільмонімів (Горшкова, 2014; Воронцова й Ткаченко, 2015 та ін.).

Актуальність теми розвідки полягає в потребі всебічного дослідження сучасних українських фільмонімів та опису їх характерних ознак як особливого виду онімів.

Об'єктом дослідження є найменування українських фільмонімів ХХІ століття. Предметом дослідження є семантичні та структурні особливості сучасних українських фільмонімів. Метою дослідження є комплексний аналіз лінгвістичних особливостей українських фільмонімів (проаналізовано 350 сучасних фільмонімів).

Уперше термін «фільмонім» уведений у вжиток О.В. Книш (Книш, 1992: 6), що зумовлено необхідністю виділення з численних груп ідеонімів групи найменувань кінофільмів. І хоча термін «фільмонім» так і не набув широкого розповсюдження в лінгвістиці, на думку багатьох дослідників, включаючи Ю.М. Подимову, цей термін у майбутньому має великі шанси посісти місце в системі ономастичної термінології, так як має відповідну словотвірну структуру. Крім того, у дисертації О.В. Книш пропонує розглядати назви кінофільмів не тільки як лінгвістичні одиниці, а і як твори мистецтва, «у нерозривній єдності», стверджуючи, що «ономастичні традиції не порушуються за такого підходу» (Книш, 1992: 7). Зокрема, дослідниця визначає фільмонім як «трирівневе утворення, у якому злито його ономастичну, комунікативну й естетичну сутності» (Книш, 1992: 6), зазначаючи такі їх функції: комунікативну, бо комунікативна значущість фільмоніма перетворює його на висловлювання в комунікативній ситуації між відправником-адресантом і глядачем-адресатом; референційна уможливорює ідентифікацію об'єкта; інформаційно-прогностичну, яка маркує певний ступінь готовності адресата вловити інтенцію адресанта; естетичну завдяки функціонуванню фільмонімів як виразників естетичних поглядів авторів. Однак Ю.М. Подимова наполягає на домінувальному характері їх інформативної функції, яка виконує подвійну роль, бо, з одного боку, інформує аудиторію про зміст фільму, а з іншого – підштовхує її до того, щоб подивитися цей фільм, тобто інформативна

функція фільмонімів охоплює функцію рекламну, а також прагматичну (Подимова, 2006). Стилiстичнi особливостi фiльмонiмiв зумовленi дiєю маркетингової функцiї. Стилiстично маркованими є фiльмонiми, виразнiсть яких досягається за допомогою мовних засобiв рiзних рiвнiв. Величезна кiлькiсть використання фiльмонiмiв у засобах масової iнформацiї пiдкреслює не тiльки популярнiсть назв кiнострічок, а й те, що цi мовнi одиницi увiйшли в клас крилатих виразiв. Отже, виконуючи свою основну – iнформативну – функцiю, фiльмонiми набувають величезний прагматичний потенцiал, що реалiзується за допомогою рiзних лiнгвiстичних засобiв: синтаксичного й лексичного мовних рiвнiв.

Поява мистецтва кiно стало результатом подвiйного процесу: прагнення людства до найбільш повного та всебiчного образного пiзнання дiйсностi, досяжного через синтез мистецтв, об'єднання їх можливостей. 28 грудня 1895 року у «Великому кафе» на бульварі Капуцинів у Парижі брати Люм'єр публiчно продемонстрували низку своїх фiльмiв. Ця дата й уважається днем народження кiно. Українське кiно бере свiй початок iз кiнця ХІХ столiття. У 1893 році головний механiк Одеського Новоросiйського унiверситету Йосип Тимченко винайшов i сконструював прототип сучасного кiнознімального апарату й апарату для кiнопроекцiї. Тодi ж вiн здiйснив першi кiнозйомки: зафiльмував вершникiв i метальникiв копiї. На думку деяких мистецтвознавцiв, часом народження власне українського кiно прийнято вважати вересень 1896, коли в мiстi Харковi фотограф Альфред Федецький зняв кiлька короткометражних документальних сюжетiв.

2. Лексичнi засоби реалiзацiї експресивної функцiї в українських фiльмонiмах

У результатi аналізу найменувань установлено низку регулярних лексичних особливостей, здатних, на наш погляд, залучити потенцiйного глядача до перегляду кiнострічки. На лексичному рiвнi мови експресивна функцiя назв кiнофiльмiв реалiзується за допомогою рiзних мовних прийомiв:

1. Використання слiв розмовної та книжної лексики («Одеський пiдкидько» (2018), «Скажене весiлля» (2018), «Схiдняк» (2019), «Атлантида» (2019), «Кiборги» (2017)). Подiбна стилiстична рiзноманiтнiсть використовуваних лексем прямо пов'язана з тематикою тексту. Як правило, бiльшiсть кiнофiльмiв, у яких назва утворюється з поєднання лексем розмовного стилю, належить до жанру

комедiї («Креденс» (2013), «Ржака» (2017)). Водночас книжний стиль прийнято вважати ознакою назв кiнодрам («Стрiмголов» (2017), «Донбас» (2018), «Заборонений» (2019)). Отже, можна зробити висновок, що стилiстичне розмаiття лексем, використовуваних у назвах кiнофiльмiв, вiдiграє важливу роль не тiльки як вiдсилання до жанру кiнострічки, а i як база для створення iнших виразних прийомiв, наприклад, iронiї. Важливу роль також вiдiграє й нейтральна лексика, яка є основою для створення взаєморозумiння мiж кiнофiльмом i глядачем.

2. Емоцiйно-оцiнна лексика («Владика Андрей» (2008), «Гетьман» (2015), «Инфоголiк» (2017), «Легенда Карпат» (2018)). Реалiзацiя експресивної функцiї у фiльмонiмах здiйснюється завдяки використанню оцiнної лексики рiзних типiв, яка активно бере участь у створеннi зображально-виражальних засобiв (епiтетiв («Чорний козак» (2018), «Пофарбоване пташеня» (2019)), прихованих порiвнянь («Червоний» (2017), «Рiвень чорного» (2017), «Життя як цирк» (2000)), метафор («Час хризантем» (2017), «Посмiшка Бога» (2008)), оксиморонiв («Смертельно живий» (2015)) тощо), а також здатна надати заголовку необхідний негативний або позитивний вiдтiнок значення («Втрачений рай» (2000), «Другоряднi люди» (2001)), «Секонд хенд» (2005)).

3. Прийом алюзiї також набуває особливого значення в контекстi назв кiнофiльмiв («Молитва за гетьмана Мазепу» (2002), «Чеховськi мотиви» (2002), «Запорожець за Дунаєм» (2007), «Корольов» (2007), «Герой мого часу» (2018), «Король Данило» (2018)). У цих найменуваннях алюзiя реалiзується за допомогою згадки певного прецедентного iменi, яке може бути вiдсиланням до iсторичної подiї, бiографiї вiдомої особистостi, лiтературного твору й навиць iншої кiнострічки.

4. Особливим прийомом перенесення значення стає фразеологiзм («Чужа молитва» (2017), «Безлюдна краiна» (2018), «Дике поле» (2018), «Коли падають дерева» (2018), «Лиса гора» (2018)).

Отже, можна зробити висновок, що використання ресурсiв рiзних лексичних пластiв, оцiнної лексики, зображально-виражальних засобiв i фразеологiзмiв не тiльки прикрашає мовлення, а й посилює його вплив на читачiв, допомагає бiльш точно та яскраво висловити авторськiй задум, а добре продуманий пiдбiр засобiв i точне слововживання в назвi фiльму може сприяти реалiзацiї його прагматичної установкi й експресивної функцiї.

На семантичному рівні виділено фільмоніми, що вказують на героя («Мамай» (2003), «Владика Андрей» (2008), «Бабай» (2014), «Гетьман» (2015)), місце й час дії («Біла річка» (2007), «Україна. Точка відліку» (2012), «Загублене місто» (2015), «Донбас» (2018), «Тут і тепер» (2019)). Варто зазначити, що назви, які вказують на героя, можуть містити імена, глузливі прізвиська, певну рису його образу чи характеру, професію. У найменуваннях, які містять указівку на місце дії, воно може бути як і реальним «Синевир» (2013), так і нереальним «Атлантида» (2019). Особливий інтерес становить змішана група, у якій поєднані декілька семантичних компонентів («Вишивальниця в сутінках» (2002), «Запорожець за Дунаєм» (2007), «Богородиця під вікном» (2008)).

3. Структурні особливості українських фільмонімів

За структурними особливостями фільмоніми розподілено на 3 групи: 1) найменування-словоформи; 2) найменування-словосполучення; 3) найменування-речення: односкладні і двоскладні. Фільмоніми першої групи являють собою одне слово, наприклад, «Вулкан» (2018), «Тера» (2018), «Морена» (2019). Вони прості в утворенні та яскраво демонструють зміст фільму. Другу групу фільмонімів становлять найменування-словосполучення, вона є найбільш популярною («День переможених» (2009), «Звичайна справа» (2012), «Вічне повернення» (2013), «Побачення наосліп» (2013)). Більшість із них є досить інформативними, що здійснює позитивний ефект на потенційних глядачів. Виділено фільмоніми, які в структурах використовують прийменникові конструкції, можна сказати, що творці намагаються тим самим заощадити мовленнєві зусилля, але при цьому вони викликають у нас інтерес. Здається, що їх інформативність дуже мала, але це не заважає створенню різних варіантів подій щодо певного фільму в нашій уяві («Біла річка» (2007)). Наступну групу становлять фільмоніми – односкладні найменування-речення («Не хочу помирати» (2013), «Люби мене» (2014)) та двоскладні речення, у яких найбільш повно проявляється інформативна функція («Одного разу я прокинусь» (2009), «Мамо, я льотчика люблю» (2012), «Ти мене кохаєш?» (2013), «Тепер я буду любити тебе» (2015), «Коли падають дерева» (2018)).

За структурним критерієм проаналізовано 350 фільмонімів (власні назви фільмів, які вміщують кінопродукцію для різних вікових

категорій, ігрові й неігрові кіно-, теле- та мультфільми, серіали, телевізійні програми й шоу), серед яких виокремлено такі групи:

– власні назви кінофільмів: однокомпонентні оніми – 30% («Ефір», «Продюсер», «Брама», «Межа»), двокомпонентні – 60% («Зустріч однокласників», «Казка про гроші»), багатокомпонентні словосполучення – 10% власних назв кінофільмів («11 дітей з Моршина», «8 кращих побачень», «Кохання у великому місті»);

– власні назви мультфільмів: однокомпонентні оніми – 5% («Бабай», «Злидні»); двокомпонентні словосполучення – 50% («Викрадена принцеса», «Бременські розбишаки», «Микита Кожум'яка», «Чарівний Горох»); багатокомпонентні словосполучення – 45% («Хто боїться дядечка Бабая», «Йшов трамвай дев'ятий номер», «Моя країна Україна», «Чого в лісі не буває», «Бобот та енергія Всесвіту»);

– власні назви серіалів: однокомпонентні оніми – 20% («Хазяйка», «Школа», «Катерина»); двокомпонентні словосполучення – 70% («Останній москаль», «Століття Якова», «Село на мільйон», «Слуга народу», «Центральна лікарня», «Танець метелика»); багатокомпонентні словосполучення – 10% («Останній шанс на кохання»);

– власні назви телевізійних розважальних і ток-шоу: однокомпонентні оніми – 25% («Вар'яти», «Гроші», «Подіум», «Пацанки», «Холостяк», «Ревізор»); двокомпонентні – 70% («Шалена зірка», «Хата на тата», «Говорить Україна», «Один за всіх», «Майстер Шеф»); багатокомпонентні назви – 5% («Слідство ведуть екстрасенси», «Все буде добре»);

– власні назви програм новин: однокомпонентні власні назви – 90% випадків («Час», «Сьогодні», «ТСН», «Новини», «Подобиці», «Факти»); двокомпонентні словосполучення – 10% («Вікно в Європу», «Вікна-Новини»);

– власні назви освітніх програм: однокомпонентні оніми – 5% випадків («Україна»); двокомпонентні словосполучення – 95% випадків («Великі українці», «Експрес-уроки», «Дивовижні люди», «Епоха футболу», «Книжковий Кошик», «Територія А»);

– власні назви радіопрограм: однокомпонентні становлять 10% («Акцент», «В мережі», «А серйозно?»); двокомпонентні – 85% («Твій час», «Тема дня», «Дзеркало історії», «Книжкова лавка»); багатокомпонентні словосполучення – 5% («Українська – це просто»).

Структурні типи фільмонімів

Структурний тип	ВН кінофільмів	ВН мультфільмів	ВН серіалів	ВН ТВ шоу	ВН новин	ВН освітніх програм	ВН радіограм
Однокомпонентні	30	5	20	25	90	5	10
Двокомпонентні	60	50	70	70	10	95	85
Багатокомпонентні	10	45	10	5	-	-	5

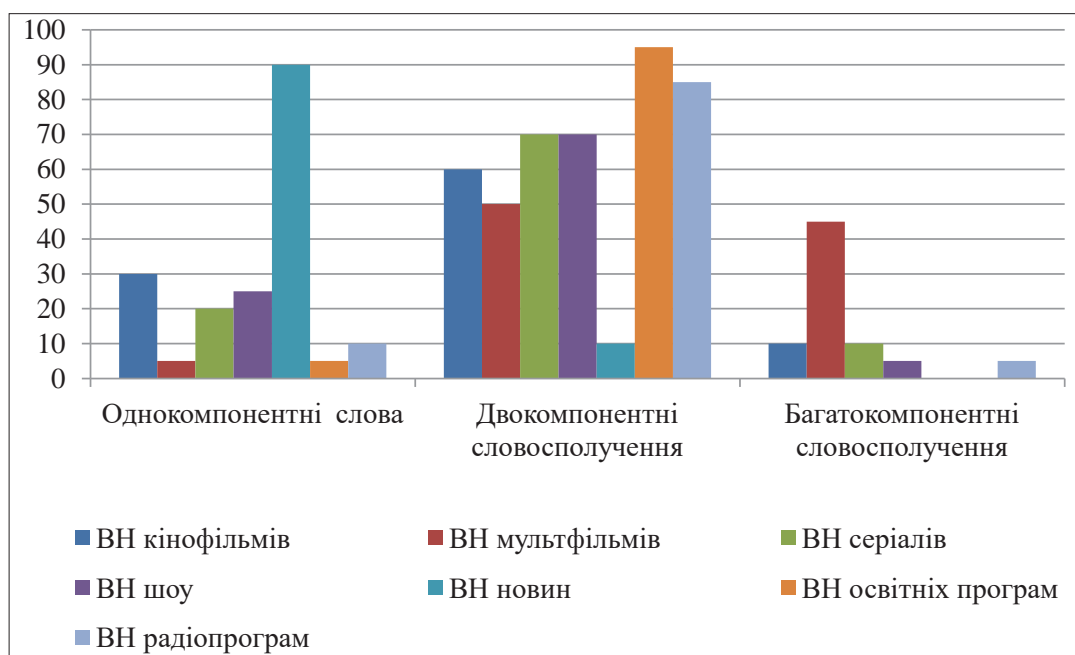

Рис. 1. Співвідношення структурних типів фільмонімів

Для фільмонімів домінуючими є двокомпонентні й однокомпонентні словосполучення.

4. Висновки

Отже, фільмоніми містять у розпорядженні значущу кількість лексичних засобів, які здійснюють реалізацію експресивної функції назв кінофільмів. Використання ресурсів різних лексичних пластів, оцінної лексики, зображально-виражальних засобів і фразеологізмів не тільки прикрашає мовлення, а й посилює його вплив на читачів, допомагає більш точно та яскраво висловити авторський задум.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурмистрова Е.А. Названия произведений искусства как объект ономастики : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык». Волгоград, 2006. 18 с.
2. Воронцова И.И., Ткаченко Н.Л. Тенденции перевода фільмонимов в контексте современного российского

кинематографического рынка. *Новый филологический вестник*. 2015. № 3 (34). С. 139–149.

3. Горшкова В.Е. Название фильма как единица перевода и составляющая образа-смысла. *Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Серия «Проблемы языкознания и педагогики»*. Пермь, 2014. Вып. 10. С. 26–37.
4. Кныш Е.А. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. : 10.02.01 «Русский язык». Одесса, 1992. 17с.
5. Подымова Ю.Н. Названия фильмов в структурно-семантическом и функционально прагматическом аспектах : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык». Майкоп, 2006. 205 с.
6. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.

REFERENCES:

1. Burmistrova E.A. (2006). Nazvaniya proizvedenij iskusstva kak ob#ekt onomastiki [The names of works of art as an

- object of onomastics] : author. dis. ... cand. filol. Sciences: special. : 10.02.01 Russian language. Volgograd, 18 p.
2. Vorontsova I.I., Tkachenko N.L. (2015). Tendencii perevoda fil'monimov v kontekste sovremennogo rossijskogo kinematograficheskogo rynka [Trends in the translation of film names in the context of the modern Russian cinema market]. New philological bulletin. No 3 (34). pp. 139–149.
  3. Gorshkova V.Ye. (2014). Nazvanie fil'ma kak edinica perevoda i sostavljajushhaja obraza-smysla [The name of the film as a unit of translation and a component of the image-meaning]. Bulletin of Perm National Research Polytechnic University. Problems of linguistics and pedagogy. Perm, Issue. 10. pp. 26–37.
  4. Knysh E.A. (1992). Lingvisticheskij analiz naimenovanij kinofil'mov v russkom jazyke [Linguistic analysis of the names of films in the Russian language]: author. dis. ... cand. filol. Sciences: special. : 10.02.01 Russian language. Odessa, 17 p.
  5. Podymova Yu.N. (2006). Nazvanija fil'mov v strukturno-semantichestkom i funkcional'no pragmaticheskom aspektah [Names of films in structurally-semantic and functionally pragmatic aspects]: dis. ... cand. filol. Sciences: 10.02.01 Russian Language. Maykop, 205 p.
  6. Torchinsky M.M. (2008). Struktura onimnogo prostoru ukrai'ns'koi' movy [Structure of the anonymous space of the Ukrainian language]. Khmel'nitsky: Avist, 548 p.

*Стаття надійшла до редакції 05.03.2020
The article was received March 5, 2020*